

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради Бердянського державного
педагогічного університету
від 25 серпня 2016 року
(протокол № 1)

Хорознавство

ПРОГРАМА

**обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалавра**

спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

Розробники програми: кандидат педагогічних наук, доцент О.Д. Бузова

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету “16” червня 2016 року, протокол № 8

ВСТУП

Інтегрований курс «Хорознавство» є одним із провідних теоретично-практичних курсів для студентів, які навчаються за спеціальністю 014Середня освіта (Музичне мистецтво). Він розрахований для студентів 3 курсу (V семестр) денної форми навчання. Важливість цієї дисципліни визначається специфікою роботи вчителя музики, спрямованої на практичну реалізацію завдань музично-естетичного виховання учнів засобами хорового співу. Оволодіння навичками керування хоровим колективом базуються на серйозній теоретичній основі і мають велике практичне значення для вчителів музики, керівників дитячих хорових колективів та викладачів музичних шкіл і становлять найважливіші задачі даної дисципліни.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Хорознавство» є вивчення історичних особливостей становлення та розвитку хорової музики; знайомство з кращими зразками видатних майстрів українського і іноземного хорового мистецтва, основними жанрами хорової музики; творчими рисами ведучих хорових колективів нашої країни; особливостями вокально-хорової техніки, практичної роботи диригента керуванні хором. Ознайомлення з основними принципами, прийомами та засобами аранжування, теоретичними і практичними навичками перекладення хорових творів для іншого складу виконавців.

Міждисциплінарні зв'язки: Успішному вирішенню завдань курсу сприяють міждисциплінарні зв'язки даного курсу з іншими дисциплінами, що забезпечують в комплексі фахову підготовку студента, а також посилюють його професійно – педагогічну спрямованість:

* «Теорія музики», «Сольфеджіо»: будова ладу; ладове тяжіння; означення темпу та агогіка; динаміка; особливості метро-ритму і ритмічного малюнку; особливості структури мелодії, її різновиди, мелодичні інтервали, з яких складається мелодія.

* «Аналіз музичних форм» забезпечує студента знаннями, які дають можливість визначити музичну форму твору та окремих його частин (період, речення. Фраза. Мотив).

* «Гармонія» надає диригенту можливість зрозуміти гармонічну мову хорового твору, її роль в створенні художнього образу; визначає роль кожного звуку в акорді для створення норм звучання при різних видах перекладів та хоровому звучанні партитури.

* На лекційних та практичних заняттях курсу «Хорознавство» студенти набувають теоретичні знання та практичні навички вокально-хорової техніки, співацького дихання, які удосконалюються на індивідуальних уроках «Постанови голосу». Диригент хору повинен досконало володіти технікою співу, вміти доступно і якісно пояснити та продемонструвати як брати дихання при співі, як утворюється вокальний академічний звук. Які існують резонатори, як виконувати при співі характер звуковедення LEGATO, NON LEGATO, STOCATTO, NON STOCATTO.

* Диригент повинен добре володіти грою на фортепіано, щоб емоційно і в характері відбулося перше знайомство хорового колективу з твором, який вони будуть співати. Оволодіння фортепіанною технікою виконання – це задача дисциплін «Спеціальний інструмент», «Додатковий інструмент».

* Мистецтво диригування, мануальна техніка рук, міміка обличчя – це мова, якою диригент розмовляє з хором при виконанні твору на сцені. Ці знання і практичні навички техніки диригування студенти вивчають на індивідуальних уроках дисципліни «Хорове диригування».

* «Хоровий клас» - це справжня практична лабораторія, в якій студент набуває практичні навички роботи з хоровим колективом і втілює комплекс теоретичних знань вище означених дисциплін. Проблематика курсу з теорії музики, гармонії, історії музики, історії хорового мистецтва, хорового диригування дає можливість для широких узагальнених уявлень щодо історії становлення та розвитку хорового мистецтва, закладає основи для розвитку вокально-хорової техніки, модель розвитку національної культури, теорії музичної естетики тощо. Крім цього, велика увага приділяється аналізу хорових творів, індивідуальних стилів провідних композиторів, особливостям композиційної структури хорових творів, значення певного композитора в розвитку того чи іншого жанру.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. **Мета курсу** – виховати висококваліфікованого фахівця, здатного вирішувати важливі завдання музичного виховання в такому виді музичної діяльності, як хоровий спів; прищепити необхідні теоретичні знання і практичні вміння та навички для організації і проведення вокально-хорової роботи під час уроку музики та в позакласній роботі, для створення різних видів перекладів хорових творів.

1.2. Завдання курсу :

- виховання у студентів любові до хорового мистецтва;
- засвоєння вокально-хорових знань, вмінь, навичок, необхідних для проведення практичної роботи з хором;
- розвиток музичних здібностей /слуху, ритму, пам'яті, музичного й творчого мислення /;
- формування навичок самостійного аналізу хорової партитури - усний та письмовий аналіз твору /загальний аналіз, музично-теоретичний, вокально-хоровий, виконавський /;
- ознайомлення з історією хорового мистецтва і історією співацького виховання дітей на Україні;
- ознайомлення з організаційними та методичними основами роботи з хором /організація хору та хорових занять; вироблення вокально – хорової техніки, елементів хорового звучання; музично – теоретичне навчання учасників хору; виконавська діяльність хору;

- розвиток творчих задатків при створенні різних видів перекладення хорових творів для інших типів і видів хору;
- розвиток навичок роботи з рекомендованою літературою.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких **компетентностей**:

ЗК 4. Системні.

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність використовувати набуті знання, вміння та навички для вирішення професійних завдань, виходячи з конкретних практичних ситуацій.

Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ФК 3. Музикознавча.

Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності музичного мистецтва, усвідомлювати його художньо-естетичну природу.

ФК 4. Музично-виконавська.

Здатність здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, сольного та хорового співу, хорового диригування, оркестрової та ансамблевої гри .

ФК 9. Методична.

Здатність до відбору й доцільного використання педагогічного інструментарію, методів, форм, засобів навчання й виховання, планування освітнього процесу та прогнозування його наслідків і результатів, та демонструвати такі **результати навчання**:

ПРН 5. Використовувати українську та іноземну мови в усіх сферах суспільного життя, зокрема у професійному спілкуванні.

ПРН 12. Застосовувати професійні знання, вміння та навички для розв'язання практичних завдань, що виникають під час педагогічній діяльності та у повсякденному житті.

ПРН 16. Виявляти обізнаність з історії української та зарубіжної музики, володіти спроможністю аналізувати різні зразки музичних творів, визначати їх стилістичну приналежність, давати вербальну характеристику різноманітним явищам музичного мистецтва.

ПРН 17. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

ПРН 18. Демонструвати наявність спеціальних музичних здібностей, таких як звуковисотний і тембровий слух, відчуття ритму, музична пам'ять, загальна музикальність.

ПРН 19. Здійснювати слуховий аналіз, підбирати мелодії в межах програми загальноосвітньої школи і акомпанемент до них, транспонувати, перекладати

і аранжувати невеликі за обсягом хорові та інструментальні твори для різного складу виконавців.

ПРН 20. Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність на належному фаховому рівні під час інструментального музикування, вокальної та диригентської діяльності; володіти навичками хорового співу, оркестрової та ансамблевої гри, репетиційної роботи та концертних виступів.

ПРН 21. Володіти базовими знаннями і практичними навичками організаційної та творчої роботи з колективом, виявляти розуміння принципів постановки та оформлення культурно-дозвіллевих заходів у школі.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин 3 кредити ECTS.

Дана програма побудована за модульним принципом з урахуванням структури навчального курсу. Критерієм оцінок є якість засвоєння студентами лекційного матеріалу, їх активність на практичних заняттях, самостійне знайомство з рекомендованою літературою, а також інформованість в концертно-хоровому репертуарі для хорових колективів різних типів і видів.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Вступ. «Хорознавство» як навчальна дисципліна. Хорова музика як вид музичного мистецтва. Основні поняття предмету. Основні завдання і мета курсу, вимоги до знань і вмінь студентів.

Тип і вид хору. Характеристика однорідних, мішаних, дитячих хорів.

Розташування хору. Характеристика хорової звучності.

Тема 2. Хорові партитури (визначення термінів «хорова партія», характеристика її загального і робочого діапазонів, регістрів, тембру, технічних і художніх можливостей). Кількісний склад партій і хорів. Розташування хорового колективу на сцені і в хоровому класі.

Хорові партії та характеристика голосів. Діапазони хорових партій. Визначення типу співацького голосу.

Тема 3. Способи хорового виконання та основні напрямки хорового виконавства. Відомі хорові колективи України. Сучасні професійні, академічні і народні хори. Дитячі хори, їх особистості і виконавські можливості.

Тема 4. Шкільна хорова пісня та сучасні проблеми дитячого хорового виховання.

Тема 5. Джерела хорового мистецтва. Історія християнського хорового співу слов'ян. Походження християнського хорового співу Київської Русі. Хорове виконавство та розвиток хорової культури в історичному аспекті. Джерела хорового мистецтва.

Тема 6. Жанри хорової музики. Виявити характерні особливості розвитку хорової культури України та Росії у взаємозв'язку основних напрямків: народної, духовної та світської орієнтації.

Тема 7. Будова голосового апарату. Органи дихання. Особливості його функціонування. Хрящі, м'язи, повітряні пазухи; формування вокального звука в резонаторах (головний, грудний).

Тема 8. Охорона дитячого голосу. Захворювання голосового апарату (інфекційні, професійні)

Тема 9. Вокально-ансамблева техніка. Співацька установа (установа голови, корпусу, шиї, ніг) – основа звукоутворення. Співацьке дихання. Основні види співацького дихання. Значення дихання в хоровому співі. Процес звукоутворення. Атака звуку (тверда, м'яка, придихання). Різні види характеру звуковедення (*legato*, *non legato*, *non staccato*, *staccato*). Формування голосних звуків у співі. Спів затуленим ротом.

Тема 10. Ансамбль хору. Фактура. Теситура. Ансамбль хору. Значення ансамблю як одного з головних елементів хорової звучності. Загальний та приватний ансамбль. Залежність приватного ансамблю (ансамблю окремої хорової партії) від кількості та якості голосів в партіях. Різновиди хорового ансамблю: унісонний, інтонаційний, дикційний, тембровий, ритмічний, темповий, динамічний, природний, штучний. Шляхи досягнення ансамблю. Значення співацьких вправ для досягнення ансамблю в хорі. Фактура. Розуміння фактури в хоровому творі. Різновиди фактури – гармонічна, гомофонно-гармонічна, поліфонічна (класична поліфонія, імітаційна, народно-підголосочна, канон), соліст з хором. Вплив динаміки на створення якісної фактури твору. Теситура. Ансамбль в залежності від теситурних умов твору.

Тема 11. Хоровий стрій. Види хорового строю. Хоровий стрій. Хоровий стрій – один з головних елементів хорової звучності. Стрій мелодичний, гармонічний. Мелодичний стрій: досягнення унісону в партії шляхом виконання законів правильного інтонування інтервалів, ступенів ладу в мажорі та мінорі. Гармонічний, вертикальний стрій і його зв'язок з мелодичним строєм. Інтонування акордів. Взаємозв'язок дихання і строю, вокалу і строю. Розвиток слухових здібностей співаків. Умови, які впливають на стрій.

Тема 12. Дикція в хоровому співі. Дикція – один із головних засобів розкриття художнього змісту хорового твору. Особистості співацької дикції. Артикуляційний апарат. Хоровий спів, як поєднання слова та музики. Значення мови в музичному творі. Особливості вимови українського тексту у співі. Особливості вимови російського тексту у співі.

Тема 13. Аналіз хорової партитури. Умовно-скорочений запис в хоровій літературі.

Тема 14. Розспівування хору і принципи підбору вокальних вправ. Розспівування хорового колективу. Унісонні та октавно-унісонні розспівування. Гармонічні розспівування хору. Прийоми задавання тону.

Тема 15. Робота диригента з хоровою партитурою. Підготовчий етап розучування хорового твору. Аналіз хорового твору і шкільної пісні. Організація шкільного хору. Організація концертних виступів шкільного хору. Робота над репертуаром в шкільному хоровому колективі.

3.Рекомендованої література Базова

1. Бакшаева Е.В. Хоровой класс и практическая работа с хором (произведения для юношеского хора). Чебоксары: Чуваш. гос. пед. ун-т, 2016. — 58 с.
2. Богданова Т.С. Основы хороведения. Учебное пособие. — Минск: БГПУ, 2009. — 132 с.
3. Володченко Ж. М. Основы хорознавства./ Ж.М.Володченко. – Ніжин, 1999. - 180с.
4. Горбенко С.С. Дитяче хорове виховання в Україні. /С.С.Горбенко. – К., 1999.
5. Доронюк В.Д., Зваричук Ж.Й. Шкільне хорознавство: навчальний посібник для викладачів і студентів музичних факультетів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ : ПНУ, 2008. — 336 с.
6. Козинская О.Ю., Фадеева М.А. Вопросы хороведения. Хоровая аранжировка. Учебное пособие. — Саратов: Институт искусств СГУ им. Н.Г. Чернышевского, 2016. — 89 с.
7. Левандо П. Проблемы хороведения. /П.Левандо. Л., 1974. - 173с.
8. Самарин Г. Хороведение. /Г.Самарин. - М., 2003. - 210с.
9. Смирнова Т.А. Хорознавство: історія, теорія, методика. Навчальний посібник. — Харків: Федорко, 2013. — 212 с.
- 10.Струве Г. Школьный хор. /Г.Струве. – М., 1981. - 124с.
- 11.Стулова Г.П. Хоровой класс. /Г.П.Стулова. - М., 1988. - 155с.
- 12.Толстокулакова А.А. Вопросы хороведения. В 3-х частях. Часть III. Учебно-методическое пособие для учащихся регентско-хорового отделения Новокузнецкого Православного Духовного училища. — Новокузнецк: ИПК, 2004. — 71 с. — ISBN 5-7291-0334-4.
- 13.Чесноков П. Хор и управление им. /П.Чесноков. – М., 1952. - 240с.

Допоміжна

1. Анісімова В. Диригент-хормейстер./В.Анісімова. – Л., 1976. – 302с.
2. Асафьев Б. О хоровом искусстве. /Б.Асафьев. –Л., 1976 – 227с.
3. Дмитриев Б. Основы вокальной методики. –/Б.Дмитриев. М.,1986. – 156с.
4. Ленский А. Пособие по хоровой аранжировке. (В помощь руководителям хоровой самодеятельности.). /А.Ленский.- М., 1973. – 233с.
5. Фрид Э.Л. Русская музыкальная литература. /Э.Л.Фрид.– Л. «Музыка», 1979. – 285с.
6. Романовский Н.В. Хоровой словарь. /Н.В.Романовский.– Изд. 3-е. – Л.: Музыка, 1980. – 520с.

4. **Методи навчання:**

- 4.1. Словесні: пояснення, розповідь, бесіда, проблемна бесіда.
- 4.2. Наочні: ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження.
- 4.3. Практичні: вправи, практичні роботи, творчі завдання.
- 4.4. Методи контролю і самоконтролю у навчанні: метод усного контролю; метод письмового контролю; метод тестового контролю.

5. **Форма підсумкового контролю успішності навчання – **екзамен****

6.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
65-89	добре		BC (добре)
50-64	задовільно		DE (задовільно)
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання
1-34	незадовільно		F (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

7. **Додаткова інформація**
